

A MUNKÁRA VALÓ BEÁLLÍTÓDÁS PEDAGÓGIAI PSZICHOLÓGIAI VIZSGÁLATA

HELEMBAI KORNÉLIA

A téma időszerűségéről

A társadalom fejlődésének alapja a munka. Az egyéni életút értelmét, célját a társadalmi munkamegosztás rendszerébe való konfliktusmentes beilleszkedés adja meg. A beilleszkedés, amely a pályaszocializáció része, a személyiség kiteljesedésének az az objektív folyamata, amely során az egyén elsajátítja és begyakorolja, továbbá átörökíti a társadalom felhalmozott értékeit, gondolkodási, viselkedési stb. módozatait, amelyek meghatározzák a társadalomban betöltendő helyét.

A szocializációs folyamat az egyén egész életét végig kíséri, amikor mindenki valamilyen mértékben és formában megvalósítja önmagát. Az lenne kíváncsú mind az egyén, mind a társadalom részéről, hogy mindez minél magasabb szinten valósuljon meg a munka segítségével.

A tanulói személyiség formálására irányuló pedagógiai és pszichológiai tevékenység sokrétű feladatrendszerében fontos szempont a fiatalok munkához való viszonyulásának, ún. munkamagatartásának állandó fejlesztése. E szerteágazó és bonyolult feladatok megvalósítására való törekvés feltételezi a tanulók által végzett munka személyiségalkotó hatásának figyelembe vételét. E nevelőhatás rendszerének céltudatos irányítása magában foglalja az ifjúság munkára való beállítódásának pedagógiai-pszichológiai megismerését is.

A munkára való beállítódás fogalma

A beállítódás fogalmát a pszichológiai szakirodalom eltérő módon értelmezi és alkalmazza. Integrált meghatározásnak tartjuk, amelynek értelmében „a beállítódás tapasztalat révén szerveződött mentális és idegi készenléti állapot, amely irányító, vagy dinamikus hatást gyakorol az egyén reagálására mindazon tárgyak és helyzetek irányában, amelyekre az attitűd vonatkozik” (Halász—Hunyady—Marton, 1979).

A munkára való beállítódás fogalmát szintén különbözőképpen használják a szerzők. Ezek alapján a munkára való beállítódás tartalmának feltárt pszichikus struktúráját a következőkben foglalhatjuk össze: *A személyiség munkához való viszonyulása a tudatosult munka folyamatában, amely a munkafegyelmet is magában foglalja, a munka kollektivitásában és a munka szeretete iránt tanúsított magatartásában nyilvánul meg.*

A munkára való beállítódás területei szoros kapcsolatban állnak egymással. Ezért a tanulók munkára nevelésének folyamatában célunk, hogy e komponensek minél magasabb szintre fejlődjenek és közöttük megfelelő harmónia alakuljon ki.

A tanulók munkára való beállítódása lényeges mértékben eltér a felnőttek munkához való viszonyulásától. Az iskolai korosztály fő feladata ugyanis a tanulás, ezért a munkára való beállítódásuk társadalmi kifejeződési formái csak részben tükröződnek vissza „szabályszerűen”.

A munkára nevelés területén elért eredmények megismerésének egyik lehetősége, ha elemezzük a tanulók munkára való beállítódásának szintjét, valamint annak indíték- és értékháttérét.

Hipotézisek és kutatási feladatok

Az empirikus adatok mennyiségi és minőségi elemzésének segítségével megvizsgáltuk, hogy milyen mértékben és szinten realizálódnak a munkára nevelés alapvető céljai és követelményei, amelyek általános és speciális feladatokból adódnak.

Tapasztalataink alapján feltételezzük, hogy az egészségügyi szakiskolai tanulók munkára való beállítódásában a következő sajátosságok mutatkoznak meg, amelyek feltárása egyben a kutatás feladatait is jelzi.

1) A munkára való beállítódás összetevői változnak a hároméves képzés során, valamint a beállítódás dimenzióinak elrendeződését feltehetően kedvezőtlen irányban befolyásolja a korai ifjúkorban még érezhető bizonyos fokú labilitás. Továbbá szoros kapcsolatot tételezünk fel a munkára való beállítódás indítékai, értékorientációs háttére és a munkához való viszonyulás fő faktorai között.

2) A munkára való beállítódás indítékai a képzés során feltehetően jelentősen változnak, a motívumok változása pozitív tendenciát mutat a munkához való viszonyulás fő faktoraival összefüggésben; a motívumok grafikus ábrázolásából azok jellegzetességeire következtethetünk.

3) Feldatunknak tekintettük a tanulók értékbeállítódásának feltárását is mivel véleményünk szerint a tanulók értékrendszere évfolymonként jelentős eltérést mutat, s egyre relevánsabbá válik a választott hivatással. A tanulók értékrendszerének alakításában igen nagy szerepük van a munkavégzés során jelentkező újszerű és erős érzelmi hatásoknak.

4) Végül az egészségügyi szakiskolai tanulók munkára való beállítódásának főbb típusait kívánjuk megfogalmazni a munkabeállítódás komponenseinek egymáshoz való viszonya alapján.

A vizsgálat módszerei

Munkánk során többféle vizsgálati módszer együttes alkalmazására tettünk kísérletet (anamnézis, exploráció, kérdőív, teszt, attitűdskála). A munkára való beállítódás feltárására kérdőívet szerkesztettünk. A munkára való beállítódás három fő területét különítettük el és minden összetevőt öt-öt itemre bontottunk fel. Így az egyes területek megoszlása a következő:

— A *tudatosult munkavégzés*, vagy másképpen *munkafegyelem* magában foglalja a választott pálya jellegéből adódó tevékenység lényeges jegyeire utaló kérdéseket (pl. a gondos munkavégzést, igényességet, pontosságot a tevékenység során, a közös tulajdon, továbbá a munkaeszközök védelmének tudatosulását).

— A *kollektivitás* jelentőségének felismerésére vonatkozó kérdések érintik a segítőkészség megnyilvánulását, a közösségi magatartás hatékonyságát ugyanúgy mint a felelősségvállalást a magatartásért. Tartalmazzák továbbá a közösség iránti tisztelet és figyelmesség jegyeit, az egyén és a társadalom érdekének összehangolására vonatkozó kérdéseket.

— *A munka szeretetével* kapcsolatos kérdések köre utal a pálya által nyújtott megelégedettség fokára, büszkségre és szeretetre a hivatás iránt, az önmegvalósítás lehetőségének számbavételére és a tevékeny aktivitásvágyra a munkavégzés során.

A röviden vázolt területek munkánk gerincét alkotják elméleti és gyakorlati szempontból egyaránt. Az összeállított vizsgáló eszköz támaszkodik a tanulók önálló véleményalkotásának igényére. Ezért kérdéseinket a konkrét munkavégzésüket, életkörülményeiket és tapasztalataikat figyelembe véve fogalmaztuk meg.

A kérdőív összeállításánál a hagyományos skála-technika felhasználásával öt fokozatot alakítottunk ki a három fő területhez tartozó kérdések mindegyikére. Így a három faktorhoz 5—5, tehát összesen 15 kérdés tartozik. A pontértékek alapján csoportokon belül teljesítmény-kategóriákat képeztünk, amelyekkel tulajdonképpen az adatfeldolgozást végeztük.

A kutatómódszertani hiányosságokat igyekeztünk kiküszöbölni. Ezért kontrollként a mérőlapon szereplő valamennyi kérdésre indoklást is kértünk a tanulóktól. Így a kérdőív feldolgozása során nem csupán kvantitatív, hanem kvalitatív szempontokat is érvényesíthettünk.

Az empirikus tapasztalataink alapján a beállítódás strukturálisan szerveződik, azaz a beállítódás-összetevők (így munkára való beállítódás is) meghatározott szerkezetet alkotnak. Kutatásainkban a facettenelmélet alapgondolatát felhasználva öt szintet különítettünk el az egészségügyi szakiskolások munkához való viszonyulásában.

A tanulók munkára való beállítódásának indítékrendszerét pedig a Henning-féle „motívumstruktúra” vizsgálati módszerrel közelítettük meg (Henning, 1966). A vizsgálat során hat motívumot választottunk ki, amelyek a következők:

- 1) A végzett munka szeretete, öröme.
- 2) A szakismeretek és a szaktudás bővítésének lehetősége.
- 3) A munkatársak (és ápoltak) által a megbecsülés érzése.
- 4) Mások problémáin való segítség igénye.
- 5) Felelősségteljes munkavégzés, mint elvárás.
- 6) Munkaerőhiánnyal küzdő területen való munkavégzés vállalása.

E motívumok a pozitív munkára való beállítódás követelményeinek egymással szorosan kapcsolódó paramétereit reprezentálják. A felsorolt területekből itemeket képeztünk az $\frac{N(N-1)}{2}$ képlet segítségével. Így tulajdonképpen minden egyes motívum egyszer minden másikkal kapcsolatban áll. Ezen elv alapján 15 lehetőség adódik esetünkben is. A 15 egységen belül minden motívum vagy az első vagy a második helyen fordul elő.

A tanulóknak azt a feladatot adtuk, hogy ezen itemek közül válasszák ki azt a hatot, amelyek pályakívánságaiknak leginkább megfelelnek.

E vizsgálat célja valójában abban állt, hogy meghatározzuk a tanulók munkára való beállítódásának motívumait, a motívumok struktúráját (a kapcsolatok jellegét, azok intenzitását stb.).

A munkára való beállítódás értékorientációs hátterét kérdőív segítségével tártuk fel. Felhasználtuk továbbá munkánkhoz a tanulók dolgozatait, amelyeket a munkához való viszonyulás és a pályaorientáció összefüggéseiről írtak. Ezen kívül folyamatosan megfigyeléseket végeztünk tanítási órákon, és a tanulók gyakorlati foglalkozásain. Az egyéni és csoportos beszélgetések, valamint az iskolai dokumentáció tanulmányozása ugyancsak bővítette a témára vonatkozó ismereteinket.

A vizsgált minta főbb jellemzői

Kutatásainkat a kecskeméti Egészségügyi Szakiskolában végeztük, vizsgálatunkba valamennyi évfolymát és osztályát bevontuk. (Évfolyamonként három-három osztály, összesen 288 leánytanuló). Az iskola körzete Bács-Kiskun megye egészére kiterjed. Mindez azt jelenti, hogy a szakiskolába kerülő gyermekek eredményei, beilleszkedésük jellege stb., igen eltérő.

A szülők foglalkozása többségben szakmunkás, betanított-, illetve segédmunkás. Származásukat tekintve a legalacsonyabb a szellemi dolgozók és kisiparosok gyermekeinek aránya.

Kedvezőtlen nevelési tényező az apák (16,3%) és az anyák (15,8%) hiánya, amelynek fő oka az elhalálozás, illetve a még gyakoribb válás. Jelentős ezen túl a különböző betegségek miatt leszázalékoltak száma is, amely minden tizedik családot érint.

A felvetett nevelésszociológiai tényezők ismerete még inkább arra ösztönöz, hogy az egészségügyi szakiskolai tanulók munkához való viszonyulásával kiemelten kell foglalkoznunk.

Az egészségügyi szakiskola jellegénél fogva nem hasonlítható össze minden tekintetben az azonos időkeretben képző iskolákkal. Elsősorban a munkatevékenység jellege az, amely jelentősen eltérő, azaz itt a tanulóknak első osztálytól kezdve ápolási, gondozási feladatokat kell elsajátítaniuk és ténylegesen elvégezniük.

A rendelkezésre álló hároméves képzési idő alatt a tanulókkal el kell sajátíttatni mindazokat az ismereteket, amelyek a pálya eredményes megkezdéséhez szükségesek. Ezen túlmenően a tanulókat fokozatosan el kell juttatni arra a szintre, hogy megfelelő kapcsolatteremtő és -tartó képességgel rendelkezzenek, valamint képesek legyenek megfelelő szintű empátiás magatartás megvalósítására a különböző életkorú emberek ápolása, gondozása során. Ehhez feltétlenül szükséges az ápolónői pályán nagyfokú kiegyensúlyozottság és érzelmi stabilitás, továbbá emocionális tolerancia is.

Az egészségügyi szakiskolai tanulók életkora az ifjúkor kezdeti szakaszára esik (14—17 évesek). E tény részben kedvező, mert társul a fiatalok ismeretszerzési és önállósulási törekvéssel. Másfelől az „én-keresés” sérülékeny korszaka is még, amely a nevelők részéről nagy türelmet és megértést igényel.

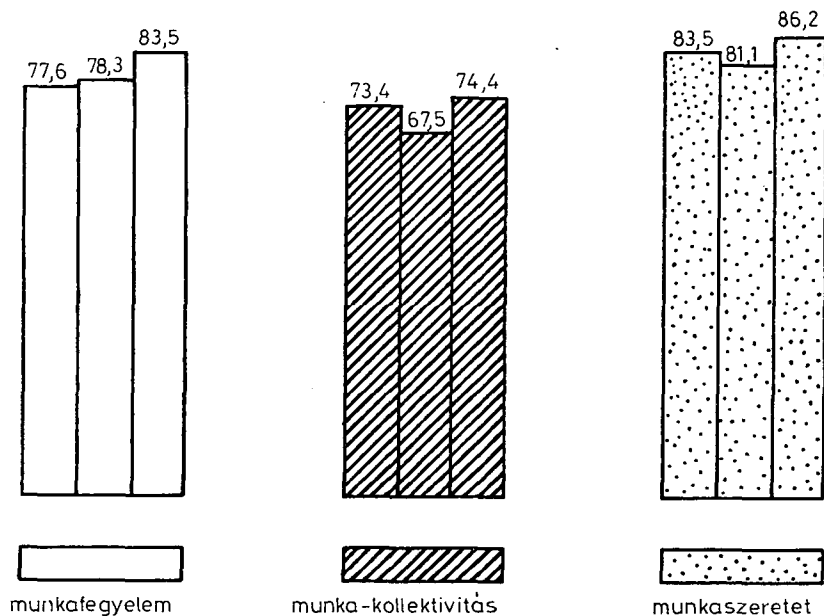
1) Az egészségügyi szakiskolai tanulók munkára való beállítódása

Az egészségügyi szakiskola tanulóinak munkára való beállítódása a komplex nevelési folyamat eredményeként jön létre. A munkához való viszonyulás többszörösen összetett és tartalmilag magasan strukturált képződmény, amely a tanulók munkamagatartásában és tevékenységében konkretizálódik.

A munkára való beállítódás évfolyamonként változik, egyre magasabb szintre emelkedik. Míg az első két évben, pontosabban az első osztályban általánosan, a másodikban mérsékeltebben a munkához való viszonyulás mutatói széles skálán mozognak. A tanulmányok utolsó évében a beállítódás összetevői minőségileg magasabb fokon integrálódtak. Ugyanakkor a munkavégzés motivációs rendszere a tanulmányok megkezdésétől kezdve ütemesen differenciálódott, illetve a munkavégzés szerepe és súlya egyre kifejezőbbé vált.

A szakiskolások munkavégzési indítékai

Vizsgálataink alapján megállapíthatjuk, hogy az egészségügyi szakiskolai tanulók munkára való beállítódásának dimenziói és a munkához való viszonyulásuk indítékai között 0,05% valószínűségi szinten az összefüggés szignifikáns.

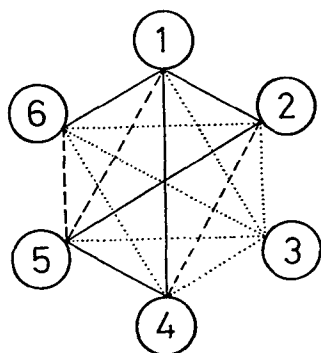
1. ábra

Az indítékok tekintetében a munkafegyelem és a kollektivitás csoportnál a korreláció 0,63, a munkafegyelem és a munkaszeretet között 0,66, a kollektivitás és a munkaszeretet között 0,58.

Az iskolai szintű összehasonlítás lényeges és értékes következtetéseket eredményez. Ugyanakkor kevés ahhoz, hogy a korosztályra vonatkozó általános összefüggéseket állapítsunk meg. Ezért célszerűnek látszik inkább az indítékok változásának menetét nyomon követni és figyelemmel kísérni a változásokat évfolyamonként is.

Az első éves egészségügyi szakiskolai tanulók munkához való viszonyulásának motívum-struktúráját a 2. sz. grafikon szemlélteti.

2. sz. grafikon: Az I. éves tanulók munkára való beállítódásának indítékai.

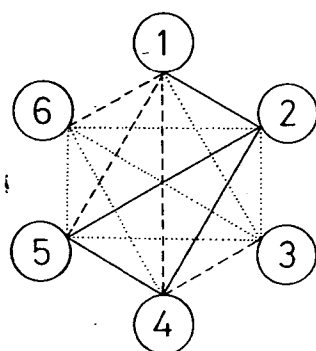
2. ábra

A motívumok összefüggései:

35%-ig .....
 36—50% — — — — —
 50% felett _____

Az első osztályos tanulók indítékai között a munka szeretete áll az első helyen és ehhez szorosan kapcsolódik a szaktudás megszerzésére irányuló törekvés. Szembetűnő a harmadik egység, pontosabban a kollektivitás egyik iteme („a munkatársak és az ápolott betegek részéről megnyilvánuló megbecsülés”) lazább kapcsolódása a többi területhez. Ez abból adódik, hogy az első osztályos tanulók nem rendelkeznek még tapasztalatokkal e téren, a munkavégzés is iskolai körülmények között zajlik, mindenekelőtt bemutatótermekben folyik a képzés. Itt ugyanis a tanulók az egyes munkafogásokat részleteiben sajátítják el és gyakorolják be.

3. sz. grafikon: A második osztályos tanulók indítékrendszere.

3. ábra

A motívumok összefüggései:

35%-ig .....
 36—50%-ig - - - - -
 50 % felett _____

Az első év a csoport és az osztályközösség kialakulásának időszaka is, éppen ezért a közösségi tevékenység és annak indítékrendszere még alacsonyabb szintű.

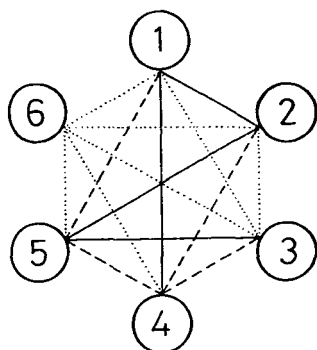
A második évfolyamon az előző évhez képest megerősödik a végzett munkáért való felelősségérzet. Ez főként a korábban végzett rendelőintézeti és bölcsődei gyakorlatok eredményeként alakul ki és válik fontos tényezővé már a második tanév elejétől.

A vizsgálati eredmények alapján úgy látjuk, hogy a második osztályos tanulók választásaiban központi helyet foglal el a szakismeretek elsajátítására való törekvés (ezt egyébként három erős kapcsolat jelzi). Az előző évfolyamhoz viszonyítva tehát eltérést jelent az is, hogy a tanulók egyre nagyobb szerepet tulajdonítanak a tanulásnak és erősödik a közösség szerepe is a munkavégzésben.

A végzős tanulók indítékrendszerében a differenciálódás tovább folytatódik és a gyakorlati lehetőségeikkel, konkrét munkájukkal egyre inkább adekvátabbá válik. A munkához való viszonyulás indítékai itt már határozott mértékű tudatosságot tükröznek és ezáltal tulajdonképpen elérik a kívánt szintet.

A nevelőmunka szempontjából igen lényeges, hogy a tanulókkal már az első évben szükséges elmélyíteni a kollektív munkavégzés és az egymás megbecsülésének igényét. A harmadéveseknél a viszonylag kis mértékű 6. item részint felhívja a figyelmet arra, hogy a választott munkaterület iránti elhivatottság lassan mélyül s egyben arra is, hogy a gyakorlóterületeknek igen nagy szerepük van a szakmai hivatástudat formálásában. A végzős osztályok tanulóinak munkavégzési indítékai egyértelműen tükrözik és hangsúlyozzák azt a tényt, hogy a szakiskola betölti a pályára nevelési feladatait, de elsősorban a gyakorlóterületektől függ a növendékek munkához való viszonyulásának további alakulása.

4. sz. grafikon: A harmadik osztályos tanulók indítékai

4. ábra

A motívumok összefüggései:

36%-ig .....
 65—50% — — — — —
 50% felett _____

A szakiskolai tanulók munkához való viszonyulásának értékorientációs tényezői

A tanulók értékrendszerének alakításában jelentős szerepet játszik a végzett munka, illetve a munka végzéséből következő hatások rendszere.

Vizsgálataink során kérdőíves felmérés formájában mértük a tanulók értékrendjét. A kapott eredményeket összefüggésbe hoztuk a szakiskolai tanulók munkára való beállítódásának általános dimenzióival és a munkához való viszonyulás motívumrendszerével.

Elsődlegesen arra kerestünk választ, hogy a tanulók mit tartanak jelentősnek választott pályájukkal kapcsolatban. A válaszok összegezése alapján az alábbi sorrendet kaptuk a tanulói elvárások tekintetében:

- 1) A munkában talált öröm (81,59%)
- 2) A munkatársak megbecsülése (75%)
- 3) A mindennapos feladatok lelkiismeretes teljesítése (72,91%)

A választott pályával kapcsolatos elvárások aspektusából jelentős eltérések tapasztalhatók évfolyamonként. Az első évesek tekintetében talán az a legszembetűnőbb, hogy a tanulók többsége a harmadik helyen jelöli a munkában talált örömet (67,5%). Ezt követően a munkatársak megbecsülését láthatjuk, az első helyen viszont a mindennapos feladatok lelkiismeretes teljesítése áll.

Ezek alapján tehát a tanulók tényleges tevékenységének megfelelő értékorientációs háttérrel állunk szemben. Ezt a megállapításunkat arra alapozzuk, hogy a tanulók elsődlegesen a velük szemben támasztott tanulmányi követelményeknek igyekeznek megfelelni. Lényegesnek tartjuk továbbá azt is, hogy a válaszokban a kollektivitás a második helyen szerepel (az indítékok esetében viszont az utolsó). Mindezt azzal indokoljuk, hogy az általános iskolából a középiskolába való átmenet során a tanulók igyekeznek új tevékenységüknek megfelelni, valamint gondot okoz számukra az új osztályközösség kialakítása is.

Az első osztályos tanulók harmadik helyen jelölték a munkában talált örömet. A tanulókkal folytatott kiegészítő és egyéni és csoportos beszélgetések alapján arra a következtetésre jutottunk, hogy a tényleges értékek kialakításában igen fontos

szerepük van a területi gyakorlatoknak. A gyakorlótermekben végzett foglalkozások ugyanis nem nyújthatnak alkalmat az „igazi” munkavégzési élmények megszerzésére és kialakítására.

A második évfolyam tanulóinak értékrendje változást mutat az előzőhöz képest. Elsősorban a „munkában talált öröm”, majd a „munkatársak megbecsülése” és végül a „mindennapos feladatok lelkiismeretes teljesítése” áll.

Az értékeorientációk és a motívumok változása a másodévesek körében csaknem teljes azonosságot mutat. Itt a tanulók már részben rendelkeznek az „igazi gyakorlatok élményével”, ugyanis másodéven már heti egy napos bölcsődei gyakorlaton vesznek részt. A tényleges és rendszeres munkavégzés a munkára való beállítódás értékeorientációs hátterét is lényegesen módosítja, valamint az indítékokra is erős befolyást gyakorol. Ugyanakkor figyelemre méltó, hogy második évben a „munkában talált öröm” és a „munkatársak megbecsülését” jelző második hely között 15,39%-os az eltérés, azaz ezen érték jelentősége megnövekedett és az életkorhoz és a tevékenységhez viszonyítva jónak mondható. A harmadik helyen jelölt „mindennapos feladatok lelkiismeretes teljesítése” a másodikos tanulók értékrendjében szintén fontos helyet foglal el.

Az utolsóéves tanulók munkához való viszonyulásának értékeorientációs összefüggései nem térnek el jelentősen az előző évfolyamhoz képest. A legfőbb változás az, hogy a munka szeretetének és a munkatársak megbecsülésének választása jóval közelebb került egymáshoz, párhuzamosan halad a motívumok választásával.

Az egészségügyi szakiskolai tanulók értékeorientációjának vizsgálata alapján összegezve megállapíthatjuk, hogy a fiatalok munkavégzési indítékai és értékebeállítódása között szoros kapcsolat áll fenn. Az egyéni értékrend legkevésbé az első osztályos tanulóknál kiforrott. A második évben viszont jelentős átstrukturálódást tapasztaltunk e tekintetben, azaz az értékeorientációk egyre adekvátabbakká válnak. Végül a harmadévesek értékei a leginkább reálisak és ezáltal alapvetően meghatározzák a munkához való viszonyulásuk sajátosságait is.

A tanulók munkára való beállítódásának főbb típusai

Az eddig feltárt ismeretek alapján az egyes csoportok kialakításánál a fő rendező elvek a következők:

- a beállítódás faktorainak funkcionálása;
- az egyes dimenziók kvantitatív és kvalitatív jellemzői;
- a beállítódás-faktorok sorrendje és a munkára való beállítódás strukturális sajátosságai;
- a munkavégzés motivációs bázisa és az egyéni értékrendszer.

E szempontok figyelembevételével igen sok csoportot, azon belül típust tudunk kialakítani, ugyanakkor a teljesség igényét korántsem tudjuk teljesíteni. Így célszerűnek látszik tekintettel lenni a fenti alapelvekre és ún. operacionalizált típusokat fogalmazunk meg, mégpedig a közvetlen gyakorlati felhasználhatóság érdekében.

Míndezekek alapján öt fő munkára való beállítódási típust különíthetünk el:

1) A legoptimálisabb csoportba azok a tanulók tartoznak, akiknek valamennyi munkára való beállítódás-területe jól fejlett és egy, vagy néhány közülük kiugróan magas szintet ér el. Valamennyi faktor fontos e tekintetben, talán csak sorrendi kérdések merülhetnek fel. Az első osztályos tanulók 1,8%-a, a második osztályosok 4,4%-a és a végzősök 5,4%-a tartozik e csoportba.

2) A második típus legalább egy területen jó eredményt és többségében is megfelelő teljesítményt, esetenként közepes szintet feltételez. Szerintük nemcsak mennyiségileg, hanem minőségileg is különbözik az előző kategóriától. Ugyanakkor a pályaspecifikus sajátosságok hasonlóképpen fontosak e csoportnál is, amelyek alapvetően meghatározzák a munkára való beállítódás irányát és tartalmát. Ide sorolhatók a harmadévesek kevés kivétellel és a másodéves fiatalok többsége is. E csoportban az elsőévesek viszonylag kis számmal szerepelnek.

3) A „közepes” kategória annyi jelent, hogy az egyes részösszetevők legalább az átlagos szintet elérjék, néhány esetben jobb, esetenként pedig gyengébb eredményvel. Központi elem e vonatkozásban a gyógyító munkára való beállítódás mértéke és jellege. E csoportot többségében a másod- és főként az első éves tanulók alkotják.

4) Gyenge a munkához való viszonyulása azoknak a tanulóknak, akiknek munkabeállítódása többségében az átlagosnál alacsonyabb. E csoportba tartozóknál lehetséges egy-egy területen jobb eredmény, de az összesített eredmények szintje végül is nem éri el az előbbi kategória alsó határát. Viszonylag kevés tanuló tartozik ebbe a csoportba, mégis a munkára való beállítódásuk gyenge színvonala egyéb nevelési nehézségekre is rámutat. (Első évfolyamon a tanulók 3,6%-a, második évben 2,2%-a, harmadik osztályosok 1,1%-a sorolható ide.)

5) A nagyon ritkán előforduló negatív típus minden tekintetben, tehát valamennyi rész kérdésben a kívánalmak alatt marad. E csoportba tartozó fiatalok között egyébként más problémák, sőt zavarok is fellépnek, amelyek megoldása nélkül nem lehetséges kedvező eredmény elérése. E beállítódás típus kizárólag csak az első osztályosok között fordul elő (0,9%). Legtöbb esetben e tanulóknál a pályára való alkalmasság felülvizsgálata válik szükségessé.

Az általunk bemutatott típusok ún. „alaptípusok”, amelyek kölcsönhatásban állnak egymással, az elkülönítésük is csupán hipotetikusán lehetséges. Így a típusok csak kismértékben és általánosan tükrözik a valóságban létező, igen sokféle és bonyolult előfordulási módokat. Ugyanakkor a bemutatott típusok többszörösét is felsorolhattuk volna, hiszen az sem lenne teljes, mert folyamatos kiegészítést igényelne. Az oktató-nevelő munka orientálása szempontjából azonban ezek ismeretét a hiányosságok ellenére is hasznos kiindulópontnak tekinthetjük.

Összegezés

Vizsgálataink alapján hipotéziseink nagyrészt beigazolódtak. Az egészségügyi szakiskolai tanulók munkára való beállítódásának alapvető tendenciái megfelelnek az életkori fejlődés követelményeinek. Ezen túlmenően még inkább fontosnak tartjuk azt, hogy a tanulók munkához való viszonyulása a szakiskolai tanulmányok során pozitív irányban változik.

A munkára való beállítódás indítékai összhangban vannak a tanulók általános személyiségfejlődésével. Az első és második évben elsődlegesen a homogén motívumok fejlődnek, míg a végzős osztályok tanulói esetében a strukturális összefüggések általában dinamikusabban megmutatkoznak.

Az egészségügyi pálya iránti vonzódást megmutató értékjelzők összességében jól tükrözik a tanulók értékbéállítódásának általános sajátosságait. A fiatalok értékrendje évfolyamonként, sőt osztályonként is jelentősen különböző. Feltételezésünknek megfelelően az egyéni értékrend kialakulásában fontos szerepük van a gyakorlati munkavégzés során jelentkező újszerű és érzelmi jellegű hatásoknak.

A postpubertás kori személyiségfejlődés dinamikus változásai csak rövid időre és átmenetileg módosítják kedvezőtlenül a fiatalok munkamagatartását. E korban

a személyiség magasabb szinten történő gyors ütemű integrációja éppen az intenzív gyakorlati képzés eredményeként és következményeként a tanulók munkamagatartásának dinamikus fejlődését eredményezi.

A kutatási eredmények ismeretében a következő fontosabb nevelési teendőket kívánjuk kiemelni:

Az egészségügyi szakiskolai képzés során a tanulók munkára való beállítódását eredményesen formálhatjuk a pozitív munkavégzési indítékok tudatos kialakításával. A munkára való beállítódás alapjait mindenkor a konkrét tapasztalat képezi. Ezért a szakiskolában a tanulói öntevékenység tervszerű növelését alapvető feladatnak kell tekinteni, amelynek leginkább célravezető módja az öntevékenység színtereinek tudatos szervezése és a tapasztalatszerzés szándékosságának növelése.

A tanulók fejlődéslélektani sajátosságaiból adódóan igen fogékonyak a differenciált munkavégzés elsajátítására. Éppen ezért tervszerűen bővíteni kell a munkavégzéssel kapcsolatos ismereteiket és ezáltal kialakítani bennük azt az igényt, amelynek segítségével a velük szemben támasztott munkakövetelményeknek fokozottabban megfelelhetnek. Ehhez viszont szükséges folyamatosan fejleszteni a munkára való beállítódás kognitív, emocionális és magatartási összetevőit egyaránt.

Irodalom

- ÁGOSTON—NAGY—OROSZ: Méréses módszerek a pedagógiában. 3. kiad. Tankönyvkiadó, Bp. 1979. 417.
- BORG, J.: Facetten- und Radextheorie in der multidimensionalen Skalierung. Zeitschrift für Sozialpsychologie, 1976/7. 231—247.
- CLAUSS, G.: Zur Psychologie der Einstellungsbildung im pädagogischen Feld. Habilitationsschrift. Leipzig, 1961.
- SCSERBAKOV: Beállítódáskutatás, mint a nevelépszichológia aktuális feladata. Leningrád, 1973. (oroszul)
- DURÓ LAJOS: A személyközi viszonyok fejlődése a gimnázium első osztályában. Acta Universitatis Szegediensis de Attila József nominatae Sectio Pedagogica et Psychologica, 21. Szeged, 1979. 5—33.
- FRIEDRICH, W.—HENNIG, W.: Der sozialwissenschaftliche Forschungsprozess. VEB Deutscher Verlag der Wissenschaften, Berlin, 1975. 837.
- GÁL ANDRÁS—ILLÉS LAJOSNÉ—PETRIKÁS ÁRPÁD: Munkára nevelés-munkaiskola, munkaoktatás és a társadalmi tényezők együttműködése. In: Munkára és pályára nevelés (szerk.: Ritoók Pálné) Tankönyvkiadó, 1974. 93—114.
- GUTTMANN, L.—GRATH, S.: A structural theory for intergroup beliefs and actions. American Psychological Review. 24. (1979) 318—328.
- HALÁSZ—HUNYADY—MARTON (szerk): Az attitűd pszichológiai kutatásának kérdései. Akadémiai Kiadó, Bp., 1979. 358.
- LANGE, L.: Zur Analyse der Einstellungsänderung. Zeitschrift für Psychologie, 1970. 1. sz. 35—61.
- LÉNÁRD FERENC: Képességek fejlesztése a tanítási órán. Tankönyvkiadó, Bp. 1979. 155.
- LIKERT, R.: A technique for the measurement of attitudes. Archives of Psychology, 53 (1956). 292—295.
- RÓKUSFALVY PÁL: Pályaválasztás, pályaválasztási érettség. Tankönyvkiadó, Bp. 1969. 280.
- SCHRÖDER, H.: Lehrerpersönlichkeit und Erziehungswirksamkeit. Beiträge zur Psychologie, Band 2. Volk und Wissen Volkseigener Verlag, Berlin, 1979. 276.
- VORWERG, M.: Untersuchungen über Einstellungstereotype. Probleme und Ergebnisse der Psychologie, 1966. 47. sz. 16.
- VÖLGYESY PÁL: A személyiség szerepe a pályaválasztásban, különös tekintettel a munkára nevelésre, társadalmi hatásokra a kollégiumokban nevelkedő fiataloknál. Kandidátusi értekezés tézisei. Bp. 1972. 18.
- ZAKAR ANDRÁS: Az első osztályos középiskolai tanulók pályaválasztási szándékainak értékorientációs tényezői. Acta Universitatis Szegediensis de Attila József nominatae Sectio Pedagogica et Psychologica, 21. Szeged, 1979. 103—125.
- ZRINSZKY LÁSZLÓ (szerk): Magatartásminták — azonosulás. Gondolat Kiadó, Bp. 1978. 236.

PÄDAGOGISCH-PSYCHOLOGISCHE ANALYSE DER EINSTELLUNG ZUR ARBEIT

KORNÉLIA HELEMBAI

Das Ziel der Studie war, nach Definition des Begriffes „Einstellung zur Arbeit“ mit verschiedenen Methoden (Fragebogen, Beobachtung, Exploration, Test, Analyse der Schuldokumentation) die Hauptfaktoren der Einstellung zur Arbeit unter den Schülern in der Pubertätszeit, weiterhin ihr Antrieb und ihre Wertorientierung zu forschen. Durch die Analyse der Untersuchungsangaben wurden die Faktoren und die Gesetzmässigkeiten, die die Einstellung zur Arbeit in der beobachteten Population (Schüler einer Fachschule für Gesundheitswesen, N=288) beeinflussen, dargelegt. Aufgrund dieser Kenntnisse werden mehrere sog. „operationisierten“ Einstellungsgruppen bestimmt und wichtige Erziehungsaufgaben gestellt, um die Erziehung zur Arbeit zu intensivieren.

ПЕДАГОГИЧЕСКИЙ И ПСИХОЛОГИЧЕСКИЙ АНАЛИЗ ВОСПИТАНИЯ ЛЮБВИ К ТРУДУ

КОРНЕЛИЯ ХЕЛЕМБАИ

После определения понятия трудового воспитания, автор настоящей работы при помощи различных методов (опросных листов, наблюдения, эксплорации, тестов, анализа школьных документов) подвергает анализу важнейшие факторы привлечения к работе учащихся подросткового возраста, а также связанные с ними побуждение и ценностные ориентации.

При помощи анализа полученных данных, были раскрыты важнейшие факторы и закономерности отношения к труду 288 учащихся медицинского училища. На основе этих факторов и закономерностей автор различает несколько т. н. «операционализированных» типов и указывает на ряд важнейших задач, связанных с повышением эффективности воспитания к труду.